

ספר שירים חדש לנתן אלתרמן

(מעין מבוא להערכה)¹

ישראל זמורה

א. בעיות-שיר

נתן אלתרמן הנו משורר בעיות-חברתיות, לאומיות ואנושיות – ונוסף על כך גם משורר בעיות-בשירה. כלומר: - הוא הוגה-דעות בענייני שירה. – תוהה על כוחה של זו, מודד תחומי יכולתה, שוקל הגיוניה וטעמיה: אפשר לומר, איפוא, כי הוא מבקר-שירה. ולא רק באותו מובן שתבע פול ואלרי ממשורר גדול – שיהיה בוחן את השלימות האמנותית של שירי עצמו אלא במובן רחב יותר, עד שהשירה עצמה, בכללה ובפרטיה, היא לו בעייה וענין לענות בו; ואל רק בפרוזה נגע בכך פעם ופעמים, אלא שהשירה, גם שירת עצמו, היא לו כמה וכמה פעמים נושא מן הנושאים בשיר וחרוז, אם בהרחבת-מה ומ בצורת מאמר מוסגר וכהערת-אגב בלבד; הרי שנתן אלתרמן, - אע"פ שהוא מאוהב בשירה ואהובה – עיניו פקוחות עליה, - לראות ולדעת את חולשותיה כשם שהו איודע את איתניה; חולשותיה של שירה? כן. – חולשותיה גם בשיא כוחה והישגיה – שכן אין הוא משווה שירה לשירה, אלא משווה השירה אל מראות גדולים, למעשים רבי תנופה, למאורעות היסטוריים על כל שיש בהם באופן בלתי אמצעי:

--לשיר לא על כי את, פחות דרשה. יותר גופי דברים וחיותם. להביאם בלי הדגש המשתמע. גם תת חידה בלי פתרונה. לסוך על הקורא שהוא פותר. לא לעגל. לתת בשיר מפלש אל ארץ ושמיה.

מכאן עשוי להסתבר, כי נתן אלתרמן משורר של הגיון הוא, ושל הגיונות; נכון הדבר! כי הוא משורר של כוונות וכתובות בכוונה-תחילה? – נכון הדבר! והליריקה, - זו

1 נדפס ב'משא' (מצורף ל'למרחב'), שנה ז', גל' 27 (כ"ב בסיון תשי"ז, 21 ביוני 1957), עמ' א, ב.

שהיא אימפולס, זו שהיא כולה רטט אייש והמחושב שבה הוא מועט שבמעט, - מה חלקה בשירת נתן אלתרמן? אכן, - הוא הוא ייחודו של נתן אלתרמן. - שאע"פ שהנו משורר הוגה-דעות ואפילו דעות על השירה והשיר. - אין הוא פותח לעולם בשיר אלא מתוך השראה עליונה, ולא רק שאין כאן תרתי-דסטר, אלא אדרבא. בכך כוחו הממזג, וכאן מתגלית בהודה והדרה יכולתו ההרמונית הגדולה; נתן אלתרמן הוא הוגה-דעות על-ידי מראות פיוטיים והוא ליריקן מובהק גם כשהוא הוגה מחשבה פילוסופית: הן גם בעולם העצמים אין הפרדה גמורה בין "סוג" ל"סוג", אלא יש זיווגים ומיזוגים, ואפילו מפתיעים ביותר. ואף-על-פי-כן טבעיים ביותר.

ב. לא על כי את

בראש המדור הראשון של הספר - "שירי עיר היונה" - אנו מוצאים "שיר פותח", שהוא הערה ביוגראפית של הספר, אשר שיריו "חוברו בשוא שאונה של העת בהיותה בונה עיר ובוראה הארץ ולשונה" מעין התנצלות פיוטית, האומרת כי "העת מעשה-חושב רבה ועיקשה לכתב" ולאחר-כך רמז לסמליות השם של הספר: ובסיומו של מדור זה - שיר-נעילה בשם "נספח לשיר צלמי פנים", ובו פרקי מחשבה על מהותה של מדינה בכלל ושל מדינתנו בפרט, בראשית התהוותה, והדברים זהירים ושקולים, ואותה שעה גם נלהבים ונועזים, ובוקעה מתוכם הרגשת האושר. משהו הדמה לברכת "שהחינו וקיימנו".

ובין פתיחה ונעילה - הקים המשורר מגדל-צופים, רב-מידות וגבה-קומה, שבו וממנו צופה הקורא על פני דור ודורות שחיו והחיו את ההיסטוריה החדשה של העם בגאולתו; לא תיאור מאורעות כאן, ואל תיאור מראות, אלא זריקת-אור על סטיכיה, על מעשים ועלילות שהם כאיתני-טבע, נוראי הוד ועוצרי נשימה; פרקי-שירה אלה מצרפים פרסקה אדירה, שראוי היה לציירה על תקרתה של המדינה העברית.

כאן דמות-דיוקנה של "גולה פרועת צורות כמשברים" - במוחש, ממש מעשה תבליט למופת - - - נסעה גולה סבוכת דרכים וברורת קו,

בפחד וברוב, בשעט ובטורח,

בציבורי צרורות ותרמילים על גב,

בבלואים ועדיים, בעוני וזהב,

בחשכה מלאת עינים וצפורן -

גולה זו, דמות עוועים לה, ואף-על-פי-כן – וודאי לנו וברי לנו כי היא עומדת בפני מעשה-מטמורפוזה, שכן רצונה הוא וסופה הוא – שתיהפך למדינה, לעיר היונה.

כאן דמות מהותה של ה"הגנה" לא בדרך של פירוט עלילותיה, ולא בדברי הלל לגבורותיה, אלא בשירטוט של קו עמוק הנותן את ייחודה מכוח ייחוד מצבה של האומה וייחוד מאבקה ודווקא על-ידי פירוט הפגימות שמתנגדיה הטילו בה. כאן ציור אחד, או שני ציורים. של התנגשות "חיילים אזרחים" עם אויב. והדברים דומים לברקים המאירים לפתע-פתאום ולרגע כמימרי חשיכה גדולה, ונראים לך אופקי עתיד מזהירים כזוהר הרקיע.

כאן פרק מהלך-קסמים על "עיר הגירוש", הלא הוא אי-קפריסין, - והמשורר מעלה לעינינו מראה אפור והוא חגיגי, ומונה פרטים גרוטסקים והם גדושי אצילות. ועוני, עוני עד אין קץ עוני בשפע מדהים – וכמה מפואר הוא העוני, כמה נשגב הוא. שכן בו עצמו צפון הכורח לשינוי, למהפכה, לתקומה ולגאולה.

כאן שיר – "שבחי החושך" – המספר דבר הברית שבין חיילי ישראל לבין הלילה, שבכוחה ניצחו המעטים את הרבים.

כאן שיר – "שבחם של הכלים" המספר על כלים פשוטים ועלובים ההופכים בידי עם לוחם לחייו ולצדקו – לכלים עושי-נסים, מטילי-פחד, חורצי-קרבות, והם עולים לעיניך למעלת כלי-ענק.

כאן שיר שמחה על שלא באנו אל המוכן ולא ירשנו ארץ נושבת, פורה ופורחת, אלא ראינוה בשממונה דווקא על שזכינו

--לראות את בקיעיו הגדועים

של קרום ארץ ערום מסחף

והחושך מתוך הבקיעים

דום צופה בלי שקיעות ובלי שחר,

והחושך מתוך הבקיעים

דום צופה כאח בכור לרקיעים.

כאן תמונות-"הווי" ראשונות בארץ, הווי מתהווה, הווי בטרם-הווי, הווי ססגוני של קבוץ-גלויות. ודומה הדבר כאילו אתה מביט ורואה בתהליך הצמיחה, בעלות הליח מן האדמה ועובר לעיניך בתוך עורקי הצמח; ויש בתמונות אלה כובד-ראש ועין חדה. יחד עם הומור ועם אירוניה דקה, אצילת-רוח, שכן זה הוא לעג-לעצמו, ולא, חלילה לזולתו.

ויש כאן עיקר-העיקרים, - הקרבן של היחיד למען כלל האומה. והוא חוזר כחוט-שני בכל השירים כמעט, במיוחד ובאגב, ויש כאב האם שאין לו מזור וכאב האב, ובכי אשה ויתמות בנים; אין בכל אלה אפילו כחוט-השערה מן הקינה שהיא מצוות-אנשים מלומדה, שכן עצם הדברים – שותתי צער בהחבא. וכל הטרגדיה באה על מלוא הווייתה ב"דו-שיח" בין מיכל ומיכאל, המחפשים זה את זה ושניהם דובבי-עפר.

ואם כי פירטנו מה שפירטנו, - לא פירטנו מאומה, שכן אין דברינו הנ"ל אלא כטיפה אחת מן הים הגדול, ורק הקורא מראשית ועד אחרית ידע ויבין את כוונתנו.

ג. הקדמה שהיתה לאחרית-דבר

כקדמה, מתוך טעמים המובנים למשורר, ואנו רק מנחשים אותם, - שהפכה ותהי אחרית דבר – כך אנו רואים את המדור השני, ששמו – "שירים על רעות הרוח"; הנושא כאן – כנושא "שירי עיר היונה", אלא שהם הקדימו, חוברו והושרו – במפורד, בטרם עלתה מחשבת-הבניין של "שירי עיר היונה". והמשורר לא רצה לצרפם באורח מלאכותי כלשהו אל מדור זה, שהוא שלימות לעצמו: הלך-הרוח כאן אחר אבל אותו הלך-מחשבה; ב"שירי עיר היונה" הראייה היא ממצפה גבוה ובכוונה, ואילו כאן ראייה במישור באקראי: שם אין הליריזם מונע את טעמו של המשא-בשיר. ואילו כאן אין הליריזם מונע את טעמה של שיחת-רעים בשיר, בתוספת נעימה של פולמוס, אבל לא עם מישהו שפונים אליו בגוף שני, שכן הוא נוכח. אלא בגוף שלישי, שכן המתפלמס מתעלם מנוכחותו של זה; כאן ההומור מלובש צורה של כובד-ראש וכובד-הראש מלובש צורה של הומור והם משמשים בערבוביה בכוונת-מכוון: והשירים מלאים כוונות גדולות, אבל בה-במידה גם כוונת-חן, ואין אתה בטוח ויודע מהו באמת העיקר למשורר: כאן אהבת-ארץ אינה חובה. אינה כוונה, אלא – שמחה, עליצות, צחוק בפה-מלא; כאן אהבת הלשון העברית – היא מחול, היא צהלה רבה היא נפילה על צואר חברים:

--לא אהיה בין רבי שליטיך

לא אתי כרעה אוליכך,

רק אהיה נא אחד שוליותיך,

שטרחו כפרת חיוכך.

במדור "שירים על ארץ הנגב", שהו אשיר גיאוגרפי, כביכול, מלא חכמה ודעת,

האומרות שירה ברנן ובקצב ההולם את השמחה או את האהבה. – ובשיר פרטים

טופוגראפיים. גיאולוגיים וכדו'.

הייחוד המיוחד במדור זה – הם השירים למסחר היהודי, לשוק, לסדנאות,

לבתי-המלאכה בפרוור המסחרי; כאן ראיית-דברים מקורית, השקפת-עולם נבדלת לגבי

עניין, ששכיח להתייחס אליו, אם לא בבזו, הרי באדישות; נתן אלתרמן הבין לזאת, ואשר

על-כן הקדים ושר:

--את זה הרחוב דורשים לגנאי,

אך בבואי לקשור לו שבת

הלכתי רק אחרי עיני

ולא אחרי שכר ורווח.

והשירים האלה מלאים אונים של מעשים, של משא-ומתן, של יצרי-אנוש, של דמים

גועשים, של תאוות טבעיות, של שרירים, של חיים בלתי-אמצעיים: ועוד פרט "קטן"

וחשוב: - העברית ברחוב המלאכות והמסחר, הנבנית מהן בניין עוז, הסופגת כאן לשדים, -

מעבריתך המתחננת

ומפסוקיך הדקים

ירחב לבן של בנות החמד

ויסמרו המדקדקים.

אתה ולא כתבי החודש

ולא שירנו הצמוק

זורע על לשון הקודש

את הכמון והצימוק.

ואין זו רק אמרה פיוטית, ולא רק נימת הומור חריפה, אלא ראייה מרחיקה, בונה בדברים והשגה נכונה של יסודות תרבות ושרשי התפתחותה של לשון חיה ומחיה.

ד. שירים בודדים

במדור "כחוט השני" – קומץ שירים בודדים, מהם שעיקרם הוא המראה – "הסדנה", "רשפי אוש" – ומהם שיסודם הוא יסוד הבלדה, עם סטיות, אם מעט ואם הרבה, מחוקות בניינה של זו. ואפשר לומר שזוהי בלדה מיוחדת לנתן אלתרמן, שכן מחלחלת בה ועולה הימנה מאותה תוגה תמימה ומצדיקה־דין, אלא שנוסף לה – יסוד של מחשבה, שהוא זר דוקא לבלדה המסורתית, מחשבה שהיא אם לרעיון, אם גלוי, ואם נסתר, כמו בשירים – "האסופי", "ניגון עתיק", "שמחה למועד", "העלמה" ו"קרן הפוך". ומסיימים את המדור הזה "שלושה שירי גוזמאות", שכותרת־משנה להם – "מעשיות חדשות של רבה בר ברחנה". שירים שבה במידה שהם נבדלים מן הבלדה הם גם קרובים לה: שכן גם בשפע העליצות אשר בשירים האלה אתה מוצא את יסוד העצבות, עצבות הלובשת מסווה, היא משתעשעת ומשעשעת: האם אין בכל גילוי של אשלייה, בכל תופעה של דמיון בלתי־מרוסן ומפליג לאי־סוף, – שורש עמוק של יגון ושל עצב? כי מעולם ולעולם לא היה הדמיון אלא בחינת עיר־מקלט לעצבי־נפש ולנרדפי יגון; לנקי מעצב – אין צורך בדמיון ואין כוח לדמיון.

ה. דברים בגוף ראשון

י"ט השירים במדור הרביעי – "שירי נוכחים" – הם שירי מסות על נושאים שונים, מהם על מראות עינים – "האש", "הרחוב", "אהל סירים", "הסבל" ועוד, – מהם על מופשטות – "החלום" "הפקודה" ועוד; ואולם, – לא כדרך משוררים גדולים אחרים עשה נתן אלתרמן בשירים עיוניים־פיוטיים אלה, אלא חידוש גדול חידש, שכן משך והעמיד כל נושא מנושאי מדור זה בינו לבין השיר, שלא יהיה בחינת גוף שלישי, אלא דווקא גוף ראשון, ואלו השר והשיר – גוף שני ושלישי, – ומכאן השם המפליא – "שירי נוכחים"; וכל שיר־מסה כזה נפתח בזו הלשון – "אמר הרחוב:", "אמר החלום:", "אמרה האש:"

וכו'. אגב – ה"אמר" הזה – יש בו משום נוסח עברי מקורי עתיק, ויפה עשה המשורר שהצמידו דווקא לשיירם ולנושאים שהם חידוש ומקוריות מעצם הרעיון; צורה של אינטימיות נותנת אפשרות למשורר לשיר על הנושא כפי שלא היה יכול לשיר אילו היה שר על ולא את; הנושא המדבר-בעדו חופשי יותר מן המשורר אילו היה שר מחשבות מן-החוץ; אגב על-ידי דרך זו של מונולוג – נהרס החייץ שבין שיר לשיר בדור, אף-על-פי, שהם נבדלים זה מזה, ואפילו רחוקים אחד ממשנהו, ודומה לך כי כאן חבורה שלימה מקיפה את המשורר והיא מספרת באזניו; ואף-על-פי שהנושאים שונים – המדור כולו הדוק ואחיד, וכאילו הוא שלימות שבאה מלכתחילה; מסייעת לכך גם החריזה המיוחדת והשווה לכל השירים, חריזה שהיא מזיגה של ישן-נושן, נוסח ספרד, עם חדש מחודש, נוסח יום אחרון; ואתה קורא ומשתומם: מי הוא זה הסובר וטועה. כי המחשבה היא יותר תורה ומדע משהיא שירה? הקשיבו והווכחו – איזה ניגון קוסם למחשבה, איזו מוסקה טמונה בעיון ובהגות הפילוסופית.

וכאן מסה פיוטית על "מחברות עמנואל" מפיהן עצמן, כביכול, ומסה על "הפונדק הישן" ועל "השומע עברית", על "חצרו של קיבוץ", על "עושה הקדירות" ועל "זהבם של היהודים"; ולא פירטנו מה שפירטנו, אלא כדי להצביע על הנוכחים ומסבים לשולחם עם המשורר נתן אלתרמן, שכן נכון כנכון היום הוא: - הגד לי מי הם חבריך, - ואדע מי אתה. ועוד יותר ידוע תדעו – אם תקראו ותקשיבו לשיחותיהן של אלה לדבריהם על עצמם.

ו. לשולחן-הלחם

ולבסוף מדור אחרון – "שיר עשרה אחים" שהוא בחינת פואימה אחת בת עשרה פרקים. ולאחר כל פרק ופרק – "זמר", ואילו בראש הפואימה שתי פתיחות – "פתיחה ישנה" ו"פתיחה חדשה"; יסוד לצורת השיר שימש בלי ספק, נוסחו של שיר עממי יהודי מפורסם – "עשרה אחים היינו". ואולם, אין כל קשר ויחס אחרים בין אותו שיר לבין "שיר עשרה אחים", - לא בתכנון ולא בצורתו.

השיר כולו, למרות שפע השירה שבו, ולמרות זה שהוא מלווה זמר – מלבר ומלגו – הוא שיר פילוסופי צרוף, שכן הוא כולל בו את מחשבת המשורר באורח שיטתי בשלימותה האפשרית בשיר, ובו השקפת-עולמו, בגלוי ובנסתר, מדעת ושלא מדעת, בפירוש מפורש וברמז מרומז, הכל כיאות בשיר שקול ומנוגן ולא בפרוזה מדעית, כמובן. קודם-כל יש לשים לב וגם דעת אל משאלת המשורר בפתיחתו החדשה: - יש לו "קול אנשים מסיחים ישמע בך עם ניגונו של זמר", שכן השיחה דווקא היא יסוד מוסד

במהותו של המשורר הזה ולא הדיבור מעל קתדרה, חלילה: ובשיר מדובר הרבה על מוות,
אבל בפירוש מפורש על מוות שהוא חלק מן החיים, ואלו הדגש בחייו של אדם נתון על
השמחות בה במידה שהוא נתון גם על החובה.

--הזמן ממלכות יכתוש
והרים תנסר שן חולד,
אך רק עצמתן של שמחות אנוש
גרעין קט תבקע לשכולת.

עצמתן ועצמת החובה
הזרה לחובת העבד,
השומה בכפן של אבהות ואחווה
ובכפה של אשה אוהבת.

ועל אלה, - על עצמת שמחה, על חובה, על אבהות, על אחווה על אשה אוהבת, -
כלומר על חיים ועל מוות ישווחחו האחים "אל שולחן הלחם" – מתוך עשרת פרקי השיר –
כל אח ואח בהגיע לפרקו, מן הגדול החלו ובקטן כילו, - אחים במסיבת־ריעים, על גביעי
יין, - ומתערב במר־יינם חינה של בת הלא היא חמוטל, "האשה האוהבת".
כל אח מדבר על עיקר־חיים אחד, על ערך מן הערכים. אם ערכי־שמחה ואם
ערכי־חובה, אבל כיון שהיא שיחה, ולא סימפוזיון, חלילה, יש סטיות מפליאות אצל כל אח
ואח, - עד כדי כך שיש ואתה נוטה לסברה, כיה סטיות אף הן כעיקרים, - ואל נא תסיח
מהן דעתך, הקורא.

האח הבכור – מדבר בשבח האחוּוה, ובדרך אגב – על אקלימו של ערב, על חתול
"מוצף חשדות" על האש בכיריים של הפונדק, על הפונדקית, ועל... דרך השיר, שהוא
מעין פרק בפואטיקה.

שני לו – האח השר על היין, ועל צחוקה של "בת־הכפר היחפה ששצף לרגליה
בגת", ושוב על המוטל.

שלישי – שר על הספרים:

-נשבעתי, גם בספריות אפשר, אפשר לאהב עד מות
חי הגוילים ומחשבתם היא מלכתם החנוטה,
גם אזובם הקדמוני, על קיר חורבות וחצר מות,
טלול כמו שפתי החמוטל.

והשיר – חכם מאד, עדין מאד וכובש וגובש בתוכו דעות ורגשות מקוריים.
ורביעי – שיר האב, וכאן ייחודו הגדול של נתן אלתרמן, שכן זה שיר נפשו, שיר
חייו: על נושא זה שר גם ב"שמחת עניים" וגם ב"שירי מכות מצרים" ואתה למד להבין, כי
האהבות הוא לו ייחוד־הראשה, הוא לו אבן־יסוד להרגשת־עולם שלו; והשיר כולו מיקשה
אחת וכדי להדגים – יש להביא את כל השיר.
וחמישי – שיר הדרכים, שכן "העזה ויסודית במתנות החירות – היא הדרך, אחי, היא
הדרך"; ובזמרה־לוואי של שיר־הדרכים מפליאנו ברק־החכמה: "והשגיאות אשר שגיגנו היו
יפות מן הלקחים".
וששי – "שבחי קלות הדעת"; והשיר כולו הומור שוצף ומאור אורה הגדול של האירוניה
לעצם חייו של אדם, לשמחותיו, לעצבונותיו, ואירוניה כפולת־שמונה לשיר:
--כי אפילו יחכמו שירים עד לפלא,
עוד ינון במ תמיד זיק של איווולת.
ומושר בזה, על קלות־הדעת שהיא "כנפם של חיים" "ואחות שירתם", וכי הצרות אשר
היא חוללה "הן כאפס כנגד הצרות שחולל, כובד־ראשם של הכסיל והתם".
ושביעי – "שיר שמחת מעשה": וברור עכשיו – המשורר הגיע כאן לשיווי־המשקל
– בין קלות־הדעת לבין שמחת־המעשה, כי זו ראייתו וזו השקפת עולמו: - שתי אלה
כאחת הן בצירוף מהותו האמתית של האדם בעולמו, ואם יתעלם איש מקלות־הדעת אין זה
אלא משום שהוא רק קל־דעת; כובד־הראש האמתי – הוא זה המתייחס בכובד־ראש
לקלות־הדעת; ואגב כך גם הערה שבאירוניה על זיקתו של המעשה לשיר, אשר "לא
ישקוט ולא ינוח עד ייזכר וייפקד בדבר סיפור ושיר"
ושמיני – "אשמורת שלישית"; השם סמלי, כמובן, והוא שיר ההתבוננות עין־בעין,
פנים־אל־פנים במוות, באינות; ועוד לא הגדרנו את מהות השיר, כי מהותו – חיים דווקא,
חיים בסימן המוות; ובשיר – אין בהלה, ואפילו פחד אין; ויש רק התבוננות האישי־החי,
והתבוננות בשעה מיוחדת ומקורית שבחר המשורר, הלא היא שעת האשמורת השלישית:
ומושר גם על השעה הזאת, שרק יחיד או יחידים חיים בה, ערים בה ומתבוננים
באמצעותה ובכוחה; ומלאכת־השיר עצמה בשיר – ממיטב המלאכה בשירה העברית, ולא
תדירה גם בשירת־עולם גדולה; זהו שיר־אח לשירי "פאוסט" או לשירי "הפארקה
הצעירה".

שיר תשיעי – "קול והד", והוא שיר הצער, שיר של נרדפים, ושיר דין-הצדק לאיש הישר והעונש לרודף, לגורם צער. – והוא שיר האדם הנרדף וגם העם הנרדף; והמלחמה לצדק – הוא יסוד מיסודות עולם. ובהנעדרה – אין טעם לחיים, ואין טעם לשמחה ואף לא לשירה בעולם.

ולבסוף – "שיר העשירי וזמר של סיום", שהוא כמין חזרה מסכמת על כל הפואימה, והדברים משופעים חן ומפליאים בחכמת הצמצום והסיכום של מחשבות ושל הרגשות.

ז. התנצלות המעריך

חמישה מדורים בספר "עיר היונה" לנתן אלתרמן, והם חמישה ספרים נבדלים, ספר ספר לעצמו, וכמעט שאין לכוללם יחד, ולא כל שכן לערבבם זה בזה; כל אחד מהם ונושאו, ומסגרתו המיוחדת; וכל אחד צריך הערכה נבדלת לציון טעמיו בו, מעלותיו וסגולותיו, ואילו הכלליות כאן אינה אלא בחינת מבוא להערכות נבדלות, בבוא העת.

מתוך "שירי נוכחים"

חצרו של קבוץ

אָמְרָה חֲצָרוֹ שֶׁל קְבוּצָה:
שְׁמִתִּי לִי חֲדָשָׁה בְּעָרְבֵי הַקָּרֶב
וּבְקוּמֵי לַתַּת רֶסֶן בְּיַד חֲזָקָה
עַל כַּחַם שֶׁל יְצָרֵי מְשַׁפְּחָה וּבֵית-אָב.
וְאֵטֵל מִן הָאֵם אֵת יְסוּד עֶסוּקָה
וְאֶפְקִיד עַל בְּנֵיהָ אוֹמֵן שׁוֹמֵר-רֶסֶף
וְעֵינֶיהָ לְנֹכַח פְּנִיָּהּ אֵשׁ דְּלוּקָה
כְּעֵינֵי הַכִּילִי לְמַרְאֵה הַנֹּהֵב
וְיַדֶּיהָ שְׁלוּחוֹת לְשִׂאתָם בְּחִיקָה
אֶל הַגֵּב הַקָּדְמוֹן כְּמוֹ שִׂאת הַגֵּב.
וְעַמֵּד לִי כַחֵי לְהַתְרִישׁ אֲנָקָה
וּלְהַמְשִׁיף רְצוּפוֹת עֲמָלִי לֹא-שָׁוֵא
וּלְצַקֵּת דְּפוּסֵי הַלְכָה פְּסוּקָה
לִיסוּדֵי יְצָרִים וְדָמָם הַזָּב.

ואחר ששמתים נכנעים עד דכא
אספתים מחדש (וראשי כבר שב)
והנה מעצמת יפעתם עתיקה
לא נגרע כל מאום. רק נטל אותו קב
של קנאה אנוכית-קנינית שדבקה
בנימי משפחה וכסבך (אם ברב
או במעט) השתרגה עליהם. אם חובקה
פרי בטנה ונהר אהבה לא תרב.

עוד אמרה: את תכלין אהבת בצעו
ויצרי קנינו של הפרט, לרכישה
ולטובת-הנאה, את השקר המאצו
ומאמצהו, את זאת בנדי הקשה
העברתי מתבר בוני ביצאו
לעשות את מלאכתם של ימים נשנה.
ניגד לי: ראי כי הקהית עקצו
של עמל (באמרך הנה בי הוא נושע)
ונטלת דרבנו ושבבת קפיצו
והסעת אבנו ושהיא אבן ראשה
ואשר לולי היא תם עולם בלא קצו
כמבלי תשוקתו של האיש אל אשה.
כך דברו כל שוחר יצר-לב ומליצו
אף חברת האדם בי יספה חרישה
וקצירה ונסר המשור עצו
ורקע הפטיש ברזלו, בלי חלישה
תנופתם והזמן לא האט מרוצו
ומכונה לא הדמימה חמת רעשה,
ואדע כי הטיתי ביד ערוצו
של עמל ונטעתי חברה חדשה

וְנִתְּתִי בְּהַ יִצָּר חֲדָשׁ. זֶה גִצּוֹ
הַמֵּאִיר אֶת פְּנֵי בְּעַמְדֵי חֲמוּשָׁה.

עוֹד אֶמְרָה הִיא: עֲמַדְתִּי כְּמוֹ צְרוּפָה
מְסִיגִיו וְשָׁל עִם שָׁב וּכְמוֹ חֵיץ בְּנִיתִי
בֵּין תְּחוּמֵי לְתַחוּמוֹ. נִבְלְלָה הַשָּׁפָה
וְלִבּוֹ לוֹ אוֹמֵר לְמַרְאֵי: נִכְרִית הִיא.
וְאֶרְאֶה אֶת נִצְנוּץ שְׁנֵאתוֹ צוּפָה
אֶל חַי הַבְּדֻלִים. חֲמַתוֹ רְאִיתִי.
עַל אֲשֶׁר, פְּאֶחַת מִתְּנִשְׂאָה וְחוֹצֶפָה.
מִמְעִילִי, כְּכִיכּוֹל, רִבְבוֹ מְחִיתִי.
אֶד לְכָל מַעֲשֵׂה וּמְלֶאכָה נְזוּפָה
-הוּא עָדִי – בְּבִלִי אֶמֶר שְׁכָמִי נְטִיתִי
אִם לְדָם אוֹ לִיזַע. עוֹמְסָה וּכְפוּפָה
לְפָנָיו רֵאשׁוּנָה בְּכָל סַעַר חֲצִיתִי.
אִם הֵיטָה מִיָּמָיו לוֹ שְׁפָחָה חֲרוּפָה –
אֲנִי שְׁפָחָתוֹ הֵייתִי.